

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Çocukların Giysi Tüketiminde Sürdürülebilirlik Bilincinin İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇINAR, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ferizli Meslek Yüksekokulu, Sakarya, e-posta: pcinar@subu.edu.tr,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5187-0063>

Süfyan BİLGİÇ, Milli Eğitim Bakanlığı, Mehmet Demir İlkokulu, Sakarya, e-posta: sbilgic4@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8789-921X>

Öz

Erken yaşlarda kazandırılan sürdürülebilirlik ve çevre bilinci, bireylerin yaşam boyu sürecek çevre dostu davranışlar geliştirmesi ve kaynakları bilinçli kullanması açısından büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu araştırmanın amacı, 9-10 yaş grubu çocukların giysi tüketim alışkanlıkları ile giysi geri dönüşümüne yönelik tutum ve davranışlarını, çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda anlayışı çerçevesinde incelemek ve bu tutumların ebeveynlerin eğitim düzeyi ile ilişkisini belirlemektir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Sakarya ili Serdivan ilçesinde bir ilkokulda öğrenim gören, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiş 134 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen "Sürdürülebilir Moda Farkındalık Ölçeği" ile toplanmıştır. Veriler SPSS 26.0 programı ile analiz edilmiş; frekans, yüzde ve çapraz tablo analizleri kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, çocukların genel olarak sürdürülebilir moda konusunda olumlu tutumlara sahip olduklarını, ebeveyn eğitim düzeyine göre yapılan analizler ise, lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip anne-babaların çocuklarının sürdürülebilir moda farkındalıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Moda, Çocuk Tüketici Davranışları, Çevresel Sürdürülebilirlik, Geri Dönüşüm.

Makale Gönderme Tarihi: 17.07.2025

Makale Kabul Tarihi: 02.10.2025

Önerilen Atf:

Çınar, P. ve Bilgiç, S. (2025). Çocukların Giysi Tüketiminde Sürdürülebilirlik Bilincinin İncelenmesi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(10): 757-769.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2025, 8(10): 757-769. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1591>

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Examining Sustainability Awareness in Children's Clothing Consumption

Assistant Prof. Dr. Pınar ÇINAR, Sakarya University of Applied Sciences, Ferizli Vocational School, Sakarya, e-mail: pcinar@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5187-0063>

Süfyan BİLGİÇ, Ministry of National Education, Mehmet Demir Primary School, Sakarya, e-mail: sbilgic4@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8789-921X>

Abstract

Sustainability and environmental awareness instilled at an early age are of great importance for individuals to develop lifelong environmentally friendly behaviors and use resources consciously. In this context, the aim of this study was to examine the clothing consumption habits and attitudes and behaviors of 9–10-year-old children toward clothing recycling within the framework of sustainable fashion within the scope of environmental sustainability, and to determine the relationship between these attitudes and the education level of their parents. The research was designed using the relational screening model, a quantitative research method. The study group consisted of 134 students enrolled in a primary school in the Serdivan district of Sakarya province during the 2023-2024 academic year, selected through convenience sampling. Data were collected using the "Sustainable Fashion Awareness Scale" developed by the researcher. Data were analyzed using SPSS 26.0, using frequency, percentage, and cross-tab analyses. The findings of the study revealed that children generally have positive attitudes towards sustainable fashion, and analyses based on parental education level revealed that children whose parents have a high school education level or above have higher awareness of sustainable fashion.

Keywords: Sustainable Fashion, Child Consumer Behavior, Environmental Sustainability, Recycling.

Received: 17.07.2025

Accepted: 02.10.2025

Suggested Citation:

Çınar, P. and Bilgiç, S. (2025). Examining Sustainability Awareness in Children's Clothing Consumption, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(10): 757-769.

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramı literatürde ilk kez 1972 yılında "Roma Kulübü" tarafından yayımlanan "Büyümenin Sınırları" başlıklı raporla gündeme gelmiştir (Mangır, 2016: 145). Bu kavramın geniş kitlelerce tanınması ise, 1987 yılında yayımlanan ve Brundtland Raporu olarak da bilinen "Ortak Geleceğimiz" adlı raporla gerçekleşmiştir. Sürdürülebilirliğin küresel ölçekte önem kazanmasında, bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşmasının da etkisiyle, 1992 yılında düzenlenen Rio de Janeiro Dünya Zirvesi önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu zirveye 182 ülkenin lider düzeyinde katılım göstermesi, sürdürülebilirlik kavramının uluslararası alanda benimsenmesini sağlamıştır (Cebeci, 2013).

Sürdürülebilirliğe ilişkin en çok kabul gören tanımlardan biri, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Brundtland Raporu'nda yer almaktadır. Bu tanıma göre, "sürdürülebilir kalkınma; günümüzün gereksinimlerini karşılarken, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını giderme olanaklarını tehlikeye atmayan kalkınma yaklaşımıdır." Bu yaklaşım, sürdürülebilirliğin yalnızca bugünün değil, geleceğin de sorumluluğunu içeren uzun vadeli bir perspektife sahip olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Zaman içerisinde sürdürülebilirlik kavramı yalnızca çevresel bir konu olmaktan çıkarak çok daha kapsamlı bir yapıya kavuşmuştur. 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile bu kavram; çevre, ekonomi ve toplumsal yapı olmak üzere üç temel boyutta ele alınmıştır. Bu yeni anlayışa göre sürdürülebilir kalkınma; yoksulluğun ortadan kaldırılması, eşitsizliklerin azaltılması, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi ve çevresel dengenin korunmasını birlikte içeren bütüncül bir kalkınma modelini ifade etmektedir.

Sürdürülebilirlik ilkesinin hayata geçirilebilmesi için üç temel boyutun ekolojik, ekonomik ve sosyal eş zamanlı olarak gözetilmesi gerekmektedir. Ekolojik sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunmasını, biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesini ve bu kaynakların gelecek nesillere aktarılabilir şekilde yönetilmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda, yenilenebilir enerji kullanımı, atık üretiminin azaltılması ve ekosistem dengesinin korunması öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik ise; enerji, hammadde ve insan kaynağı gibi kaynakların verimli ve gereksinim düzeyinde kullanılmasını amaçlamaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik boyutu ise; insan haklarına dayalı, adil, eşitlikçi ve kapsayıcı bir toplum yapısının sürdürülmesini hedeflemektedir. Toplumun tüm bireylerinin eğitim, sağlık, katılım ve yaşam kalitesi açısından desteklenmesi bu boyutun temelini oluşturmaktadır (Aktaran: Gürcüm vd., 2012).

Çevre sorunlarına karşı farkındalık oluşturma sürecinde karşılaşılan en büyük zorluklardan biri çevre eğitimidir. Ancak, kaynak kullanımına yönelik davranışsal eğilimler eğitim yoluyla değiştirilebilir ve bu sayede çevreyi korumaya yönelik farkındalık artırılabilir. İlköğretim dönemi, bireylerde çevre sorunlarına karşı farkındalık geliştirme ve yaşanabilir bir gelecek için gerekli beceri, tutum, değer ve davranışları kazandırma açısından önemli bir etkiye sahiptir (Tunç, Ömür ve Düren, 2013).

Çocuklarda çevre eğitimi, çevre bilincinin gelişmesi ve sürdürülebilir bir dünya oluşturulması açısından önemli bir yere sahiptir. Geçmişten günümüze çevre eğitimi yaklaşımlarında büyük değişimler yaşanmıştır. Çevre eğitimi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında önem kazanmaya başlamıştır. İlk yıllarda, çevre eğitimi daha çok bireylerin doğaya duyduğu hayranlık üzerinden ele alınmış ve bilimsel çevre bilgisi daha az vurgulanmıştır. Örneğin, 1960'lar ve 1970'lerde doğa keşfi ve doğa sevgisi gibi konular çocuklara yönelik eğitim programlarının temelini oluşturmuştur. Bu dönemde, çevre eğitime yönelik ilk ciddi adımların atıldığı görülür. 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, çevre eğitiminin uluslararası bir mesele olarak ele alınmasına zemin hazırlamıştır (UNEP, 1972).

1980'lerde çevre eğitimi, yalnızca doğa sevgisi ile sınırlı kalmayıp daha sistematik bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemde çevre eğitime yönelik "ekolojik bilgi ve farkındalık" vurgusu yapılmış, çevre eğitimi müfredat programlarına yavaş yavaş entegre edilmeye başlanmıştır. Örneğin, Tbilisi Konferansı'nda (1977), çevre eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren başlaması gerektiği vurgulanmış ve ilk defa çevre eğitimi ile ilgili ilkeler belirlenmiştir (UNESCO, 1977).

Günümüzde çevre eğitimi, yalnızca doğaya duyulan sevgiyi değil, doğayı koruma sorumluluğunu, çevresel sorunların çözümünü ve sürdürülebilirlik bilincini de kapsamaktadır. 2000'li yıllardan itibaren çevre eğitimi çocuklar için daha aktif, katılımcı ve deneyim temelli bir yapıya dönüşmüştür. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2015), çocukların çevre eğitimini teşvik eden uluslararası çabalardan biridir. Bu hedefler doğrultusunda, çevre eğitimi müfredatlarına çevre koruma ve sürdürülebilirlik gibi konuların entegre edilmesi önem kazanmıştır.

Teknolojik gelişmelerin etkisiyle, çevre eğitiminde dijital araçlar ve oyun temelli öğrenme yöntemleri de öne çıkmıştır. Örneğin, mobil uygulamalar ve çevre dostu oyunlar aracılığıyla çocuklara çevresel konular daha eğlenceli ve anlaşılır bir şekilde sunulmaktadır. Ayrıca, doğa gezileri, atık toplama etkinlikleri, geri dönüşüm projeleri gibi uygulamalı etkinlikler, çocukların çevre bilincini pekiştirmeye yöneliktir (Palmer, 2003).

Türkiye'de çevre eğitimi, 1990'lı yıllardan itibaren eğitim müfredatına eklenmeye başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan çevre eğitimi müfredatları, çocukların çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmesini amaçlamaktadır. 2004 yılında ilköğretim müfredatında çevre eğitiminin yer alması, bu sürecin önemli bir adımı olmuştur (MEB, 2004). Ayrıca, son yıllarda okul öncesi eğitimden itibaren çevre eğitime yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Örneğin, okullarda düzenlenen geri dönüşüm projeleri, atık toplama kampanyaları, çevre dostu ürün kullanımı gibi uygulamalar yaygınlaşmıştır (Oğuz, 2019).

Sürdürülebilir moda konusundaki araştırmalar, genellikle çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri kapsayan bir dizi konuyu ele almaktadır. Çevre dostu ve geri dönüştürülebilir malzemelerin kullanımı, daha az kaynak tüketimi gerektiren üretim teknikleri, tasarım sürecinde sürdürülebilirlik ilkelerini entegre eden, atık miktarını azaltan ve kaynakları verimli kullanmayı hedefleyen yaklaşımlar, tüketicilerin sürdürülebilir modaaya yönelik farkındalık düzeyleri ve bu doğrultuda alışveriş tercihleri sürdürülebilir moda araştırmalarında önemli yer tutmaktadır. Çocuklar ve gençlerde sürdürülebilir moda üzerine yapılan araştırmalar nispeten daha sınırlıdır, ancak bu alan da giderek ilgi görmektedir. Çocukların ve gençlerin sürdürülebilir moda konusundaki farkındalık seviyeleri üzerine yapılan çalışmalarda, çocukların giysi seçiminde ailelerinin kararlarına etkisi, marka bağımlılığı ve sembolleri, çocuklar için sürdürülebilir giysi üretiminde ölçü standardı ve giysi uyumu gibi konular ele alınmaktadır (Niinimäki, 2010; McNeill, 2015; Lai, 2015; Hirscher vd., 2018). Bu araştırmalar, çocuk ve gençlerin sürdürülebilir moda konusunda bilinçlenmesi ve bu farkındalığın kalıcı hale getirilmesi için önemli bir temel oluşturmaktadır.

Erken yaşlarda kazandırılan sürdürülebilirlik ve çevre bilinci, bireylerin yaşam boyu sürecek çevre dostu davranışlar geliştirmesi ve kaynakları bilinçli kullanması açısından büyük öneme sahiptir. Çocukluk döneminde edinilen bu farkındalık, yalnızca bireysel davranışları değil, gelecekte topluma olan etkileri de olumlu yönde şekillendirir. Özellikle moda tüketiminde sürdürülebilirlik bilinci, çevresel sorunların azaltılmasına katkı sağlayabilir. Bu araştırmada, 9-10 yaş grubu çocukların giysi tüketim alışkanlıkları ile giysi geri dönüşümüne yönelik tutum ve davranışlarının sürdürülebilir moda anlayışı çerçevesinde değerlendirilmesi ve bu davranışların ebeveynlerin eğitim düzeyiyle ilişkili olup olmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Yöntem başlığı altında araştırma deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi bilgilerine yer verilmektedir.

Araştırma Deseni

Bu araştırmanın amacı, 9-10 yaş grubundaki çocukların giysi tüketim alışkanlıkları ile giysi geri dönüşümüne yönelik tutum ve davranışlarını, çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda kapsamında incelemek ve bu tutumların ebeveynlerin eğitim düzeyiyle ilişkisini ortaya koymaktır. Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli ile desenlenmiştir. İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin incelenmesine olanak tanıyan bir yaklaşımdır (Kaya vd., 2012). Bu doğrultuda, çocukların giysi tüketim alışkanlıkları ve giysi geri dönüşümüne yönelik davranışlarının sürdürülebilir moda anlayışı çerçevesinde değerlendirilmesi ve ebeveynlerin eğitim düzeyleriyle arasındaki ilişkinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2023–2024 eğitim-öğretim yılı içerisinde Sakarya ili Serdivan ilçesinde yer alan bir ilkokulda öğrenim gören ve yaşları 9 ile 10 arasında değişen toplam 134 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılar, kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Bu örnekleme yöntemi, araştırmacının erişiminin kolay olduğu bireyleri seçmesine dayalı olup, zaman ve maliyet açısından avantaj sağlayan pratik bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 1999).

Araştırmanın başlangıç aşamasında, geliştirilen ölçme aracının dilsel anlaşılabilirliğini ve içerik geçerliliğini değerlendirmek amacıyla 20 öğrenciye pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, ölçekte yer alan ifadelerin yaş grubuna uygunluğu ve ölçme amacına hizmet edip etmediğini değerlendirmek üzere iki sınıf öğretmeninden uzman görüşü alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi

Araştırmada veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen "Sürdürülebilir Moda Farkındalık Ölçeği" ile toplanmıştır. Ölçek, çocukların moda tüketim alışkanlıkları, çevreye karşı tutumları, geri dönüşüm farkındalıkları ve çevresel sürdürülebilirlikle bağlantılı moda bilincini ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Ölçme aracı demografik özellikleri belirlemeye yönelik üç soru, sürdürülebilir moda konusunda on beş soru olmak üzere on sekiz sorudan oluşmaktadır. İlk olarak 20 öğrencilik bir grupta ölçeğin ön uygulaması yapılmış, ardından uzman görüşleri doğrultusunda son düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Son haliyle ölçek, 134 öğrenciye uygulanarak veriler elde edilmiştir.

Veri toplama araçları ile elde edilen nicel veriler SPSS (Statistic Package for Social Sciences) 26.0 programında analiz edilmiş, değişkenler için yüzde ve frekans analizleri yapılmıştır. Verilerin analizinde çocukların sürdürülebilir moda konusundaki farkındalık düzeyleri ile moda tüketim alışkanlıkları ve çevreye yönelik tutumları betimleyici istatistiklerle değerlendirilmiştir. Araştırmada, ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocukların moda tüketim alışkanlıkları ve çevreye yönelik tutumları arasında nasıl bir ilişki olduğu da Ki-Kare (χ^2) bağımsızlık testi ($p<0.05$) ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

9-10 yaş grubundaki çocukların giysi tüketim alışkanlıkları ile giysi geri dönüşümüne yönelik tutum ve davranışlarının çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda kapsamında incelenmesi ve bu tutumların ebeveynlerin eğitim düzeyiyle ilişkisinin ortaya konulması amaçlandığı çalışmada, elde edilen veriler doğrultusunda çocukların tüketim ve geri dönüşüm davranışları betimleyici istatistiklerle değerlendirilmiş, ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocukların tutum ve alışkanlıkları arasındaki olası ilişkiler ise istatistiksel analizlerle ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda, araştırmadan elde edilen bulgular, öncelikle katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler ile sunulmuş, ardından çocukların sürdürülebilir moda farkındalıkları, giysi tüketim ve geri dönüşüm davranışları ile ebeveyn eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Bulgular, araştırmanın amacına paralel olarak hem çocukların bireysel tüketim alışkanlıkları hem de ebeveynlerin eğitsel arka planlarının etkilerini ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir Moda Farkındalık Ölçeğinin “Demografik özellikler” boyutunda yer alan maddelere öğrencilerin verdikleri cevapların yüzde ve frekans dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Demografik Özellikler

		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	75	56,0
	Erkek	59	44,0
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	51	38,1
	Ortaokul	28	20,9
	Lise	20	14,9
	Ön Lisans	19	14,2
	Lisans	13	9,7
	Lisansüstü	3	2,2
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	51	38,1
	Ortaokul	27	20,1
	Lise	25	18,7
	Ön Lisans	19	14,2
	Lisans	8	6,0
	Lisansüstü	4	3,0

Tablo 1’de araştırmaya katılan 9-10 yaş katılımcıların cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyine ilişkin demografik özellikleri verilmiştir. Katılımcılar cinsiyet açısından dengeli bir dağılım göstermektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde ise, hem anne hem de baba grubunda ağırlığın daha çok ilkokul ve ortaokul mezunlarında toplandığı, yükseköğretim düzeyindeki oranların ise görece düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, araştırmaya katılan çocukların büyük ölçüde düşük ve orta eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin aile ortamında yetiştiğini göstermekte ve çocukların tüketim davranışları ile sürdürülebilir moda farkındalıklarının ebeveynlerin eğitim düzeyiyle ilişkisini anlamada önemli bir bağlam sunmaktadır.

Katılımcıların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalıklarını belirlemeye yönelik olarak, on beş soruya üçlü Likert tipinde (katılmıyorum, kararsızım,

katılıyorum) yanıt vermeleri istenilmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 2' de sunulmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Sürdürülebilir Moda Farkındalık Düzeylerini Gösteren Yüzde ve Sıklık Tablosu

Sorular	Yüzde (%)	Katılım Durumu		
	Frekans (F)	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
İhtiyacım kadar giysi satın alırım	% F	9.7 13	9.0 12	81.3 109
Çevre dostu ve ekolojik malzeme kullanan giyim markalarını tercih ederim	% F	9.7 13	29.9 40	60.4 81
Satın aldığım giysileri uzun süre kullanırım	% F	11.2 15	17.9 24	70.9 95
Aldığım giysileri gerektiğinde onartırım	% F	15.7 21	22.4 30	61.9 83
Kullanmayacağım giysileri ihtiyacı olanlara veririm veya giysi kumbarasına atarım	% F	10.4 14	12.7 17	76.9 103
Kullanım ömrü dolmuş giysileri çöpe atarım	% F	62.0 83	24.6 33	13.4 18
Kullanım ömrü dolmuş giysilerimi geri dönüşüme yollarım	% F	16.4 22	23.1 31	60.5 81
Aldığım giysinin hammadde içeriğine bakarım	% F	14.9 20	39.6 53	45.5 61
Doğal hammaddelerden yapılmış giysileri tercih ederim	% F	12.7 17	32.1 43	55.2 74
Aldığım giysinin yıkama-bakım talimatını kontrol ederim	% F	12.7 17	24.6 33	62.7 84
Aldığım giysileri yıkama-bakım talimatına göre temizlerim	% F	10.5 14	16.5 22	73.0 97
Dolabımda aynı model, renk ve desende giysilerim vardır	% F	13.4 18	14.2 19	72.4 97
Dolabımda hiç ya da sık kullanmadığım giysilerim vardır	% F	59.7 80	21.6 29	18.7 25
Yakın çevremle benimle paylaştığı giyim eşyalarını kullanırım	% F	23.1 31	32.9 44	44.0 59
Kullanmadığım veya küçülmüş kıyafetlerimi yakın çevremle paylaşıyorum	% F	12.8 17	12.0 16	75.2 100

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun ihtiyaç kadar giysi satın alma, giysileri uzun süre kullanma, gerektiğinde onartma ve kullanmadıkları giysileri paylaşma ya da bağışlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Özellikle “giysilerimi çöpe atarım” ve “dolabımda sık ya da hiç kullanmadığım giysilerim vardır” ifadelerine katılımın düşük olması, çocukların sürdürülebilir tüketim açısından olumlu bir farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, “aynı model, renk ve desende giysilerim vardır” ifadesine yüksek oranda katılım gösterilmesi, sürdürülebilirlik açısından olumsuz bir eğilime işaret etmektedir.

Genel olarak tablo, katılımcıların sürdürülebilir moda konusunda özellikle giysileri uzun süre kullanma, paylaşma, geri dönüşüm ve gereksiz giysi tüketiminden kaçınma davranışlarında yüksek farkındalık sergilediklerini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalıklarının anne eğitim düzeyiyle olan ilişkisi belirlenmek istenilmiş bunun için SPSS çapraz tablo analizinden yararlanılmıştır. Tablodaki veriler, 133 katılımcının (bir katılımcı anne eğitim düzeyini ifade etmediği için analiz dışıdır) sürdürülebilir moda farkındalıklarını belirlemeye yönelik sorulara (15 madde) verdikleri yanıtların, anne eğitim düzeyine göre nasıl dağıldığını göstermektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Sürdürülebilir Moda Farkındalığının Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Toplam	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Anne Eğitim	İlkokul	3	17,6	-	-	17	17,0	20	15,0
	Ortaokul	6	35,3	4	25	18	18,0	28	21,1
	Lise	3	17,6	11	68,8	36	36,0	50	37,6
	Ön Lisans	2	11,8	-	-	11	11,0	13	9,8
	Lisans	3	17,6	1	6,2	15	15,0	19	14,3
	Lisansüstü	-	-	-	-	3	3,0	3	2,3
Toplam		17	100	16	100	100	100	133	100

Tablo 3'e göre, lise ve üzeri (lise, ön lisans, lisans, lisansüstü) eğitim düzeyine sahip annelerin çocukları, büyük oranda "katılıyorum" yanıtını vermiştir. Özellikle lise grubunda "katılıyorum" diyenlerin oranı %36 gibi yüksek bir seviyededir. Bu durum, anne eğitim düzeyinin çocukların çevreye duyarlı moda ve tüketim davranışlarını olumlu etkilediği yönünde bir görüşü destekleyebilir.

İlkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocukları arasında "katılmıyorum" ve "kararsızım" yanıtları daha yaygındır. Örneğin, ortaokul grubunda "katılmıyorum" diyenlerin oranı %35,3 ile en yüksek seviyededir. Bu durum, eğitim seviyesi düştükçe çocukların çevresel sürdürülebilirlik konularındaki farkındalıklarının ve davranışlarının azalabileceğini düşündürmektedir.

Katılımcıların sürdürülebilir moda farkındalıkları ile anne eğitim düzeyi arasında belirli bir ilişki olduğu görülmektedir. Anne eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda olumlu tutum ve davranışlar sergileme eğilimlerinin arttığı dikkat çekmektedir. Özellikle lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip annelerin çocukları, sürdürülebilir moda farkındalığı göstergelerine daha yüksek oranda katılım sağlamaktadır. Buna karşılık, ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarında, kararsız ya da olumsuz tutum sergileme eğilimi daha belirgindir. Bu bulgu, ebeveynlerin eğitim düzeyinin çocukların çevresel farkındalıklarının oluşumunda önemli bir etkisi olduğunu ve eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin çocuklarının sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını daha erken yaşta içselleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalıklarının baba eğitim düzeyiyle olan ilişkisi incelenmek istenilmiş bunun için SPSS çapraz tablo analizinden yararlanılmıştır. Tablodaki veriler, 133 katılımcının (bir katılımcı baba eğitim düzeyini ifade etmediği için analiz dışıdır) çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalıklarını belirlemeye yönelik sorulara (15 madde) verdikleri yanıtların, baba eğitim düzeyine göre nasıl dağıldığını göstermektedir.

Tablo 4'e göre, en yüksek "katılıyorum" yanıtını %39, lise mezunu babaların çocukları vermiştir. Bu grubu sırasıyla önlisans (%19), ortaokul (%17) ve lisans (%14) düzeyi izlemektedir. Lisansüstü baba eğitimi grubundaki tüm çocuklar da bu ifadeye katıldığını belirtmiştir. "Katılmıyorum" yanıtı en çok ortaokul (%35,3) eğitim düzeyine sahip babaların çocukları tarafından verilmiştir. En fazla kararsızım yanıtı lise eğitimi düzeyinde (%50) verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Sürdürülebilir Moda Farkındalığının Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Toplam	
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Baba Eğitim	İlkokul	1	5,9	-	-	7	7,0	8	6,0
	Ortaokul	6	35,3	4	25,0	17	17,0	27	20,3
	Lise	4	23,5	8	50,0	39	39,0	51	38,3
	Ön Lisans	3	17,6	2	12,5	19	19,0	24	18,0
	Lisans	3	17,6	2	12,5	14	14,0	19	14,3
	Lisansüstü	-	-	-	-	4	4,0	4	3,0
Toplam		17	100	16	100	100	100	133	100

Katılımcıların sürdürülebilir moda farkındalıkları ile baba eğitim düzeyi arasında belirli bir ilişki gözlemlenmektedir. Baba eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda olumlu tutum ve davranışlar sergileme eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Özellikle lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip babaların çocukları, sürdürülebilir moda farkındalığı göstergelerine daha yüksek oranda katılım sağlamaktadır. Buna karşılık, ilkokul ve ortaokul mezunu babaların çocuklarında kararsız veya olumsuz tutum sergileme eğilimi daha belirgin olarak görülmektedir. Bu bulgu, ebeveynlerin özellikle baba eğitim düzeyinin, çocukların çevresel farkındalıklarının gelişiminde etkili olduğunu ve eğitim seviyesi yüksek olan babaların çocuklarının sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını daha erken yaşta benimseme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, 9-10 yaş grubu çocukların çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalıkları incelenmiş ve bu farkındalıkların ebeveyn eğitim düzeyiyle ilişkisi analiz edilmiştir. Katılımcıların sürdürülebilir modaya yönelik tutumları, on sekiz maddelik likert tipi ölçek ile toplanan veriler üzerinden analiz edilmiş; bu tutumların, ebeveyn eğitim düzeyiyle ilişkisi çapraz tablolarla incelenmiştir. Elde edilen bulgular, çocukların genel olarak sürdürülebilir moda konusunda olumlu tutumlara sahip olduklarını göstermektedir. Özellikle “İhtiyacım kadar giysi satın alırım” (%81,3), “Satın aldığım giysileri uzun süre kullanırım” (%70,9) ve “Kullanmadığım veya küçülmüş kıyafetlerimi yakın çevremle paylaşıyorum” (%75,2) gibi ifadelerle verilen yüksek katılım oranları, çocukların bu yaş grubunda çevre dostu tüketim davranışlarını içselleştirmeye başladıklarını göstermektedir. Bu durum ilkokul öğrencilerinin çevre farkındalıklarının ne durumda olduğunu belirlemeye yönelik gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Yıldız Yılmaz ve Mentiş Taş (2018), Çelikler, Aksan ve Yenikalayıcı (2019), Erdem, Meriç ve Meriç (2019), Vatanşaver Bayraktar ve Fırat’ın (2020) ve Gülçin (2022) araştırmalarının sonuçları öğrencilerin çevre farkındalıklarının yüksek olduğu şeklindedir.

Ancak bazı ölçütlere verilen yanıtlarda dikkat çeken farklılıklar söz konusudur. Örneğin, “Kullanım ömrü dolmuş giysileri çöpe atarım” ifadesine %62 oranında “katılmıyorum” yanıtlanması olumlu bir farkındalığı yansıtırken; “Kullanım ömrü dolmuş giysilerimi geri dönüşüme yollarım” ifadesine yalnızca %60,5 oranında katılım olması, geri dönüşüm uygulamaları konusunda daha fazla bilinçlendirme gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, “Aldığım giysinin hammadde içeriğine bakarım” (%45,5) ve “Doğal maddelerden yapılmış giysileri tercih

ederim" (%55,2) gibi ifadelerle verilen görece düşük katılım, sürdürülebilir moda çevresel yönlerine dair bilgi eksikliğini ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen çapraz tablo analizleri, çocukların sürdürülebilir moda farkındalık düzeylerinin, ebeveynlerinin eğitim durumuna bağlı olarak anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle lise ve üzeri öğrenim düzeyine sahip annelere ve babalara sahip öğrencilerin, çevresel sürdürülebilirlik temelli tutumlara daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bu bulgu, mevcut literatürde yer alan bazı çalışmalarla örtüşmektedir. Örneğin Gülçin (2022), ilkököl dördüncü sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, okur-yazar olmayan annelerin çocuklarının çevre farkındalık düzeylerinin, annesi ortaokul veya lise mezunu olan çocuklara göre daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, annesi lise mezunu olan çocukların farkındalık düzeylerinin, annesi yalnızca ilkököl mezunu olanlara kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada, babaların eğitim düzeyine göre yapılan değerlendirmelerde de benzer şekilde, daha yüksek eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının çevresel farkındalıklarının daha gelişmiş olduğu belirlenmiştir.

Doğan ve Keleş (2020) tarafından yürütülen çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmacılar, annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe öğrencilerin çevre farkındalıklarında artış gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Özellikle annesi lise mezunu olan çocukların farkındalık düzeylerinin, annesi ortaokul mezunu olanlara kıyasla daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Vatansever Bayraktar ve Fırat (2020) ise ilkököl öğrencileriyle yürüttükleri araştırmalarında, çevresel sorumluluk alt boyutunda babaların eğitim düzeyine göre anlamlı farklar olduğunu saptamışlardır. Bu bağlamda, babası lise mezunu olan öğrencilerin, babası ortaokul ya da ilkököl mezunu olanlara göre çevre farkındalıklarının daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Öte yandan, literatürde farklı örneklem gruplarıyla yapılan bazı çalışmalar bu bulgularla çelişebilecek sonuçlar da sunmaktadır. Örneğin, Erdem, Meriç ve Meriç (2019), üçüncü ve dördüncü sınıf düzeyindeki toplam 515 öğrenci ile gerçekleştirdikleri çalışmada, annelerin eğitim düzeyleri (ilkököl, ortaokul, lise, üniversite) arasında anlamlı farklar olmadığını, çevre farkındalığı ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Taycı ve Uysal (2012) ilköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve tutumlarını inceledikleri çalışmalarında, anne eğitim düzeyinin öğrencilerin çevreye ilişkin tutumlarını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemediğini ortaya koymuşlardır. Uluçınar Sağır, Aslan ve Cansaran (2008) ise ortaokul düzeyinde yürüttükleri çalışmada, babaların eğitim durumuna göre öğrencilerin çevre bilgi ve tutumlarında anlamlı bir farklılık tespit edemediklerini ifade etmişlerdir.

9-10 yaş grubu çocukların giysi tüketim alışkanlıkları, çevresel sürdürülebilirlik boyutunda sürdürülebilir moda farkındalıkları ile ebeveyn eğitim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma, çocukların büyük çoğunluğunun sürdürülebilir moda kapsamında olumlu tüketim davranışları geliştirdiğini göstermektedir. Özellikle "İhtiyacım kadar giysi satın alırım", "Satın aldığım giysileri uzun süre kullanırım" ve "Kullanmadığım kıyafetleri paylaşırım" gibi ifadelerle yüksek katılım oranları, bu yaş grubundaki çocukların çevreye duyarlı bireyler olarak yetişmekte olduklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, sürdürülebilirlik bilincinin erken yaşlarda kazandırılmasının mümkün olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Ancak, geri dönüşüm uygulamalarına ve giysilerin çevresel etkilerine yönelik tutumlarda daha düşük katılım oranlarının gözlenmesi, çocukların bazı alanlarda bilgi eksiklikleri yaşadığını göstermektedir. "Kullanım ömrü dolmuş giysilerimi geri dönüşüme yollarım" ve "Giysilerin hammadde içeriğine dikkat ederim" gibi ifadelerle verilen görece düşük katılım oranları, sürdürülebilir moda eğitiminin yalnızca tüketimle sınırlı kalmaması, aynı zamanda üretim süreçlerine ve geri dönüşüm bilincine de odaklanması gerektiğine işaret etmektedir.

Araştırmada ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocukların sürdürülebilir moda farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Özellikle lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip anne ve babaların çocuklarının, çevresel sürdürülebilirlik temelli tutumlara daha fazla katılım gösterdiği saptanmıştır. Bu bulgu, çevre ve sürdürülebilirlik eğitiminin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda ailevi ve toplumsal bağlamda da ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları doğrultusunda, çocukların sürdürülebilir moda farkındalıklarının artırılması ve bu farkındalığın davranışa dönüşmesi için hem eğitsel hem de toplumsal düzeyde bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle ilköğretim müfredatında sürdürülebilir moda, çevresel sorumluluk, geri dönüşüm ve bilinçli tüketim temalarının yer alması önerilmektedir. Bu temaların çocukların bilişsel gelişim düzeyine uygun, günlük yaşamla ilişkilendirilmiş ve uygulamaya dönük etkinliklerle desteklenmesi, çevresel farkındalığın kalıcı hâle gelmesine katkı sağlayacaktır.

Elde edilen bulgular, ebeveyn eğitim düzeyinin çocukların sürdürülebilir moda tutumlarını etkilediğini ortaya koyduğundan, ailelerin de bu sürece dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, okul merkezli çevre eğitimi uygulamalarının, aile katılımını önceleyen modeller çerçevesinde planlanması gerekmektedir. Özellikle ebeveynlere yönelik bilgilendirici seminerler, rehberlik faaliyetleri ve okul-aile iş birliğine dayalı projeler aracılığıyla, çevresel duyarlılığın ev ortamında da pekiştirilmesi hedeflenmelidir.

Okullarda düzenlenecek giysi takas etkinlikleri, geri dönüştürülmüş malzemelerle tasarım atölyeleri ve doğal malzemelerin tanıtımına yönelik çalışmalar, öğrencilerin çevre dostu tüketim davranışlarını deneyimleyerek içselleştirmelerine olanak tanıyacaktır. Bunun yanı sıra, çocukların sürdürülebilirlik konularında edindikleri bilgileri uygulamaya dönüştürebilmeleri için deneyim temelli öğrenme ortamlarının artırılması, etkinliklerin yalnızca okul ortamı ile sınırlı kalmaması, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle daha geniş kitlelere ulaştırılması önerilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Onay: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulundan 13.06.2025 tarih ve 45 sayılı karar numarası ile izin alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Cebeci, D. (2013). Ekolojik Tekstillerin Moda Tasarımı Üzerine Etkileri (Sanatta Yeterlilik). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul.

Çelikler, D., Aksan, Z. ve Yenikalaycı, N. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevreye yönelik farkındalıklarının belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 425- 436.

Doğan, F. ve Keleş, Y. (2020). Ortaokul ve lise öğrencilerinde çevre farkındalığı ve çevre davranışı. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 80-90.

- Erdem, M., Meriç, E. ve Meriç, A. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevresel farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik ve Sanat Eğitimi Dergisi*, 2(1), 21-38.
- Gülçin, S. (2022). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin çevre farkındalıklarının incelenmesi: Kocaeli Dilovası Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gürcüm, B. ve Yüksel, C. (2012). Moda Sektörünü “Yavaşlatan” Eğilim: Eko Moda ve Moda’da Sürdürülebilirlik. 1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 48-51. Antalya.
- Hirscher, A. L., Niinimäki, K., and Joyner Armstrong, C. M. (2018). Social manufacturing in the fashion sector: New value creation through alternative design strategies? *Journal of Cleaner Production*, 172, 4544-4554.
- Kaya, A., Balay, R., and Göçen, A. (2012). The level of teachers’ knowing, application and training need on alternative assessment and evaluation techniques. *Journal of Human Sciences*, 9(2), 1229-1259.
- Lai, C. S., and Chang, W. T. (2015). Exploring the sustainability of children's wear through collaborative consumption: A case study of a children's clothing rental service. *Sustainability*, 7(8), 9589-9603.
- Mangır A. F. (2016). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yavaş ve Hızlı Moda. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 19(41.Yıl Özel Sayısı), 143-154.
- McNeill, L., and Moore, R. (2015). Sustainable fashion consumption and the fast fashion conundrum: Fashion students' perspectives. *International Journal of Consumer Studies*, 39(3), 212-222.
- MEB. (2004). İlköğretim Çevre Eğitimi Müfredatı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Niinimäki, K. (2010). Eco-clothing, consumer identity and ideology. *Sustainable Development*, 18(3), 150-162.
- Oğuz, V. (2019). Türkiye’de Çevre Eğitimi Uygulamaları ve Çocukların Çevre Bilinci. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(4), 35-49.
- Palmer, J. (2003). *Environmental Education in the 21st Century: Theory, Practice, Progress and Promise*. London: Routledge.
- Taycı, F. and Uysal, F. (2012). A study for determining the elementary school student’s environmental knowledge and environmental attitude level. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 5718 – 5722. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.06.504
- Tunç, A.Ö., Ömür, G.A. ve A.Z. Düren (2013). Çevresel Farkındalık. *İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 227-246.
- Uluçınar, Ş., Aslan, O., Cansaran, A. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevre Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 7(2), 496-511
- UNEP. (1972). *United Nations Conference on the Human Environment*. Stockholm: United Nations. <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>. [Erişim Tarihi: 10.05.2024].
- UNESCO. (1977). *Intergovernmental Conference on Environmental Education*. Tbilisi: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000032763>. [Erişim Tarihi: 14.05.2024].

Vatansever Bayraktar, H. ve Fırat, T. (2020). İlkokul öğrencilerinin çevre farkındalıkları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(55), 1722-1737.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.

Yıldız Yılmaz, N. ve Mentiş Taş, A. (2017). İlkokul çevre farkındalık ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1355-1372.